

Peres Imre

**A pozsonyi református gyülekezet
története**

Bratislava 2004

A pozsonyi református gyülekezet története

A pozsonyi református gyülekezet a 2004. esztendőben 110 éves múltira tekint vissza. Több fontos esemény kapcsolódik életéhez, melyek közül az egyik legfontosabb a gyülekezet megalakítása. Meglepő, hogy annak ellenére, hogy Pozsony a történelemben több lényeges egyházi és világpolitikai történésnek volt a színtere, maga a reformátusság itt nem tudott gyökeret verni. Leginkább csak átutazó reformátusok találtak itt menedéket rövid ideig, de otthonra itt nem leltek, és otthon nem tudtak itt kialakítani korábban a szétszórtságban itt lakók sem. Fontos a kérdés, hogy minek tudható ez be?

A gyülekezet alapítása

Valószínű, hogy a Bécshez oly közeli Pozsonyban a császári udvar hosszú ideig nem tette lehetővé a protestánsok szabad terjeszkedését, önszerveződését. Az itteni protestánsok, így reformátusok is több sokkoló eseményt éltek át ebben a városban, amilyen volt pl. a gyászévtized alapjául szolgáló 1674. március 5-i pozsonyi vértövénytűzés, amely hitük miatt gályarabságra ítélte több mint 80 református lelkészt is. Ezután következtek az 1681. évi soproni országgyűlés rendeletei, amelyek Pozsony vármegyében Rétén és Pusztafödémesen kívül más helyen protestáns istentiszteletet nem engedélyeztek. Ez az állapot a türelmi rendelet eredményeként, de igazán csak 1820 után kezdett lassan oldódni, amikor Somorján, Rétén, Jókán és lejjebb, a Pozsonytól távolabbi Csallóközben kezdtek újjászerveződni a református gyülekezetek. Másrészt pedig maga az egyházi főhatóság, az egyház-kerület sem kívánt korábban külön kiadásokat vállalni az új szórványgyülekezet szervezésével, amelynek jövője meglehetősen bizonytalannak

---

tűnt. Így a pozsonyi reformátusok vagy Rétére, Somorjára, vagy csak zártabb családi közösségekben – a Károli-bibliával és a Szikszai-imakönyvvel a kezükben – kényszerültek ápolni hitüket. Alkalmilag erősítették református tudatukat és hitüket azok a látogatások és vendég-igehirdetések is, amelyeket a városba érkező református országgyűlési képviselők tartottak az evangélikus templom-ban, köztük néhány neves református prédikátor is.

Csak a 19. században olvashatunk konkrétan arról, hogy a városban a reformátusok nagyobb számban honosodtak meg, többnyire azok, akik a Csallóközből, a Mátyusföldről vagy más felsőmagyarországi lakhelyekről elindulva ide-települtek, vagy azok, akik a munka, a vállalkozás, az ipar, az egészségügy, a katonaság kebelén belül vállaltak munkát, esetleg a tanulás vagy az üldöztetés során idevetődtek, s itt rekedtek. Ezeknek a református őseinknek, akik már nem akartak Rétére járni s zárt otthonokban sem érezték jól magukat, első otthon a pozsonyi evangélikus gyülekezet adott, főleg a kistemplomban, ahol nagyobb ünnepek alkalmával a meghívott somorjai lelkész tarthatott külön református istentiszteletet, úrvacsorával. Az evangélikusok természetesnek vették, hogy a reformátusok – templomuk és gyülekezetük nem lévén - hozzájuk, közéjük tartoznak. Akkor már aránylag nagy számú és már meglehetősen jómódú közösségről lehetett szó, mert egészen röviden 1890 után már arra vágyódnak, hogy legyen önálló gyülekezetük és templomuk. Így került sor az evangélikus egyház beleegyezésére a református hívek önszerveződésére, hogy először csak termeikben, majd külön ház vásárlásával oldják meg az önállósodást. Ennek a próbálkozásnak gyümölcseként alakult meg először az önszerveződést elősegítendő „szervező bizottság”, amely elérte, hogy 1893-ban először a komáromi egyházmegyei, majd a dunántúli egyházkerületi közgyűlés is legalább missziói lelkészi állást hagyjon jóvá Pozsonyban, amihez akkor 500 forint induló segílyt kértek a Conventtől. A támogatás váratott ugyan magára, de ennek ellenére 1894. március 11-én a Pozsonyi Kereskedelmi Akadémia egyik termében tartott közgyűlésen a pozsonyi református gyülekezet teljes egyhangúsággal

---

---

megalakult, a somorjai anya-egyház és lelkésze, Végh Béla segítségével. Ekkor válasz-tották meg az első presbitériumot is, melynek főgondnoka V. Vízkelethy József (eddiggi szervező elnök) és gondnoka Berghoffer János lett.

A templomépítés

Az önállósodás és önszerveződés folyamata azonban ezzel még nem zárult le, hanem további belső építésre volt szükség, hogy minél hamarabb már Somorja és beszolgáló lelkipásztora nélkül oldja meg független életét. Erre aztán 1895-ben került sor, amikor a gyülekezetbe fiatal tudós lelkipásztor, a skót teológián nevelkedett Balogh Elemér budapesti segédlelkész nyert kibocsátást, aki azonnal hozzáfogott gyülekezetépítési teendőihez. Megújította és kibővítette a presbitériumot, és megoldást keresett a templomkérdésre. Ugyanis a református gyülekezet, amely egy ideig az evangélikus egyháznak szolgáltatta be az egyházadót, 1901-ben kivonult az evangélikus kistemplomból, és egy Grassalkovich-téri házat vett meg istentiszteleti célra. Ez a megoldás azonban nem bizonyult megfelelőnek, így az istentiszteletek az evangélikus teológia vagy a líceum túlszűfolt helyiségeiben tartottak. Ezért sürgősen más megoldást kellett keresni: egy templom építését. A lelkipásztor mellett nagy hűséggel álltak Forray Béla főgondnok és dr. Kovács Lajos, aki az építési bizottság elnöke lett. 1907-ben a gyülekezet talált megfelelő telket az Irgalmasok terén, ahol sóhivatal és sóraktár épülete állt, amelyben a hagyomány szerint a protestáns gályarab-lelkészeket tartották börtönben. Ezt az épületet 94.000 koronáért az államtól megvásárolva és 1911-ben lebontva, helyén 1912. október 31-én elhelyezték a templom alapkövét, és az új templom felszentelésére 1913. október 5-én került sor az egyház és a város nagyszámú képviselői részvételével. A templomterveket Wimmer Ferenc és Opaterny Flóris mérnökök készítették, az építési munkálatokat pedig Saltzleitner Alajos építész vezette 15 alvállalkozó (cég) segítségével. A templomépítés költségei 351.542 aranykoronát emésztettek fel, amelyek gyűjtésében nemcsak a gyülekezet és a város, hanem főleg a lelkipásztor világjáró útjai segítségével

---

---

vett részt, a templomberendezést pedig többnyire maguk a hívek egyéni adományukból fedezték. A hagyomány szerint a templom hátsó bejáratát az a vasajtó képezi, amely annakidején a gályarab-lelkészeket tartotta zárva a sóraktári börtönben.

A templom építését megelőzően épült a Széplak-utcai bérház, amelyre lakhatási engedélyt a város megadta, így 1912. november 1-én a ház átadásra kerülhetett; azon kívül, hogy a lelképásztor és a gyülekezet is kényelmes otthonra találhatott itt, a házban levő lakások és üzletek bére támogatásul szolgált a templomépítéshez.

Az újabb történelem

Az első világháború és államosztás megrázkódtatásai után nehéz idők köszöntöttek az egész szlovákiai (akkor: szlovenszkói) református egyházra. E nehéz időszakban, 1921 tavaszán Balogh Elemért az újjáalakuló Dunáninneri Egyházkerület püspökévé választja, majd 1929-ben az egész egyetemes egyház vezetőjévé válik, amivel a pozsonyi gyülekezet is kimagasló egyházi pozícióba került. E nehéz időszakban a gyülekezet körültekintően cselekszik főleg a szeretetszolgálat területén: 1934-ben Balogh Elemér lelkész és Salamon X. Ferenc főgondok vezetése alatt a református diákság számára elkezdett működni a diákinternátus és menza, ami a püspök 1938-ban bekövetkezett halálán túl is egy ideig működött. Sőt 1940-ben Szabó Béla lelkész vezetésével a gyülekezet az Iskolaügyi Minisztérium engedélyével beindított egy esti iskolát is a Kereskedelmi Kamara segítségével: a hatnyolc hónapig tartó „Kereskedelmi Szaktanfolyamot”.

A gyülekezetet újabb megrázkódtatások érték a 2. világháború alatt, amikor embermentéssel segített túlélni a háborút az üldözötteknek, majd a kommunista rezsim feljövételével menedéket nyújtott más kisebb városi egyházaknak és vallási csoportoknak. Akkor liturgiai nyelvében is változás következett be, mert az eddigi magyar istentiszteleti nyelv mellett a szlovák nyelvet is kezdte alkalmazni, kezdetben rendszeresen, aztán kívánság szerint, végül pedig állandósított formában. A szlovák evangélikus egyházzal megmaradt a jó kapcsolata: az

---

---

anyakönyvek igazolják, hogy sokszor segítettek az evan-gélikus lelkészek a szolgálatok biztosításában, és olykor neves személyiségek jelentek meg nálunk, mint pl. dr. Karol Gábríš esperes és teológiai professzor és mások.

A szolgálattevők

A gyülekezet szolgálatában váltották egymást a lelkipásztorok: Balogh Elemér (1895-1938) után Szabó Béla (1939-1948), majd dr. Štefan Turnský (1949-1951), Gaál István (1951-1954), Andrej Maťašík (1954-1980) és dr. Mikó Jenő (1981-2003).

A pártállami nehéz igából az 1989-ben bekövetkezett fordulattal oldódott fel a gyülekezet, amikor újra szabadon vehette kezébe sorsát, és saját szüksége és belátása szerint igazgathatta életét, kezelhette épületeit, szervezhette alkal-mait. Az addig csak kényszermegoldásokra szorítkozott karbantartás után sok külső és belső javítást végezhetett el templomán és bérházán, és szépíthette, méltóvá tehette szép szakrális tereit. Így került megoldásra a templomfűtés, a templomtető- és toronyjavítás, a gyülekezeti terem átépítése, a klubhelyiség kialakítása, az udvarrendezés és sok más fontos tatarozás. Ezzel együtt újjászerveződött a gyülekezeti élet, erősödött az összetartozás, és tudatosul a templomszeretet és testvéri közösség.

A legutóbbi lelkészválasztás alkalmával a gyülekezet dr. Peres Imre teológiai docentst választotta meg (2003-), majd a kialakított 2. lelkészi állásra feleségét, Peres Imrénét (2004-) hívta meg. A szolgálatokban szorgalmas munkatárs Csonthó Aranka segédlelkész, valamint a 20 tagú presbitérium, amelynek élén Cséplő Ferenc és dr. Ján Tomovčík professzor gondnokok állnak.

Az idők és az emberek Pozsonyban váltakoznak, de a gyülekezet marad és múltjával, jelenével is dicséri Urát, megtartó Istenünk kegyelmét.

Heti gyülekezeti alkalmak 2004-ben

Kedden:

- 16.00 konfirmandus előkészítő szlovák nyelven
- 17.00 bibliaóra magyar nyelven

Szerdán:

- 19.00 ifjúsági bibliaóra magyar nyelven

Csütörtökön:

- 17.00 bibliaóra szlovák nyelven
- 18.00 individuális kateoktatás szlovák nyelven

Pénteken:

- 17.00 bibliaóra magyar nyelven

Szombaton:

- 15.00 ifjúsági énekkar magyar nyelven
- 16.00 kisebb ifjúsági bibliaóra magyar nyelven

Vasárnap:

- 9.00 istentisztelet szlovák nyelven
- 10.15 istentisztelet magyar nyelven
- 10.15 gyermekistentisztelet magyar nyelven

Szerkesztette: Dr. Peres Imre lelkipásztor. **Kiadja:** a Pozsonyi Református Keresztyén Egyház presbitériuma a gyülekezet alapításának 110. jubileuma alkalmából, Bratislava – Pozsony 2004.